

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, які виникають при розгляді кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України

- Докази*
  - Розмежування суміжних складів кримінальних правопорушень*
  - Проблеми мотивування судових рішень та призначення покарання*
-

Шаренко Світлана,
Київський районний суд м. Харкова, суддя,
доктор юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ

Поширеною є практика збирання доказів з відкритих джерел, зокрема з соціальних мереж та інших вебресурсів, контент яких перебуває у відкритому доступі.

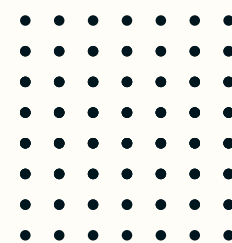
Збирання таких доказів здійснюється шляхом моніторингових та пошукових заходів контенту за пошуковими словами у мережі Інтернет, процес якого фіксувався у протоколі огляду відповідного інтернет-ресурсу.

Оцінюючи скріншоти як докази при розгляді справ про злочини проти національної безпеки слід враховувати:

- ✓ Скріншот (англ. – «знімок екрану») є зображенням, отриманим комп'ютером, який зображає те, що бачить користувач на екрані монітора.
- ✓ Це зображення створено з запису видимих елементів екрана комп'ютера або іншого візуального пристрою виведення інформації.

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ

Процесуальні способи оформлення електронних доказів узгоджуються з приписами ст. 105 КПК, яка передбачає, що додатками до протоколу можуть бути:

01

спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів;

02

письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії;

03

стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії;

04

фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу.

Одним із основних джерел доказів є показання свідків

- ✓ Водночас свідки можуть як умисно повідомляти неправду, керуючись особистими мотивами, так і несвідомо помилятися у своїх оцінках та судженнях через відсутність повної інформації або нерозуміння фактичних обставин.
- ✓ Наприклад, передача матеріальних ресурсів незаконним збройним формуванням може відбуватися під примусом, зокрема під загрозами, однак якщо свідки спостерігали лише сам факт передачі майна і не були очевидцями погроз, вони можуть хибно сприйняти ситуацію як добровільну співпрацю. У такому разі особа ризикує бути притягнутою до кримінальної відповідальності за діяння, яке за своєю суттю не є кримінальним правопорушенням.

ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ СУМІЖНИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ

01

- ✓ ч. 1 ст. 111-1 КК «Колабораційна діяльність» («Публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України»)
- ✓ Ст. 111 КК «Державна зрада»(Діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України..)

02

- ✓ ч. 2 ст. 111-1 КК «Колабораційна діяльність» (Добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора...)
- ✓ ст. 436-2 КК «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників»

03

- ✓ ч. 7 ст. 111-1 КК «Колабораційна діяльність» (Добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах...)
- ✓ ст.260 КК «Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань»

ПРАВОВІ ВИСНОВКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

✔ У справі № 185/7229/23 від 08.12.2025

Дії особи, яка одним нероздільним діянням в один момент часу та в одному місці одночасно вчиняє діяння, спрямовані на зміну меж території України і з цією метою бере участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території, утворюють ідеальну сукупність кримінальних правопорушень і підлягають кваліфікації за ч. 2 ст. 110 та ч. 5 ст. 111-1 КК.

✔ У справі № 127/7019/24 від 11.12.2025

Діяння особи можуть кваліфікуватися за сукупністю злочинів, передбачених частинами 1, 2 ст. 111 «Державна зрада» та ч. 7 ст. 111-1 «Колабораційна діяльність» КК, якщо вони вчинені окремими, але взаємопов'язаними діями, де перша стаття стосується зради (перехід на бік ворога або допомога в підривній діяльності), а друга - колаборації (зайняття посад у незаконних органах влади).

Проголошення публічних промов на підтримку дій держави-агресора можуть за певних обставин одночасно бути кваліфіковані за декількома статтями КК України:

ЗОКРЕМА:

01

ч. 2 ст. 109 КК «Публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади»

02

ч. 1 ст. 110 КК «Публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до зміни меж території або державного кордону України»

03

ч. 1 ст. 111-1 КК «Публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора»

04

ст. 436-2 КК «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників»

ПРОБЛЕМИ МОТИВУВАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Справа №953/4418/22, провадження № 51-2164 км 24

- ✓ Постановою ВС від 15.10.2025 скасована ухвала Полтавського апеляційного суду від 13.03.2025 та призначений новий апеляційний розгляд у справі відносно Я. для з'ясування фактичних обставин кримінального провадження, доведеності обсягу висунутого обвинувачення та правильності кваліфікації дій Я., оскільки дії Я. мали місце до набрання чинності Закону України № 2198-1X від 14.04.2022, яким доповнено ст.112-2 КК, тобто до 23.04.2022 (умисні дії, спрямовані на допомогу державі-агресору (пособництво), збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора, вчинені громадянином України, з метою завдання шкоди Україні шляхом: реалізації чи підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; добровільного збору, підготовки та/або передачі матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора).

- ✓ Не спростовані доводи щодо можливості кваліфікації дій Я. за ч.4 ст.111-1 КК - передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора.

ПРОБЛЕМИ МОТИВУВАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Постанова ВС від 10.03.2026

справа № 569/4319/24 провадження № 51-2012км25

- ✓ Суд визнав доведеним, що засуджений Б. у вересні 2023, перебуваючи на тимчасово окупованій території Луганської області, добровільно взяв участь у незаконних «виборах» в якості кандидата в місцеві депутати та був обраний депутатом до незаконного органу влади, створеному на тимчасово окупованій території.
- ✓ Суд оглянув та дослідив 7 сайтів мережі Інтернет та 3 телеграм канали, на яких зафіксовано за допомогою функцій скриншоту, друку та запису на технічні носії інформації, що підтверджувало існування обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, вказані електронні документи вказують на зміст зафіксованих подій та їх зв'язок із засудженим.

ПРОБЛЕМИ МОТИВУВАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Постанова ВС від 10.03.2026 справа № 569/4319/24 провадження № 51-2012км25

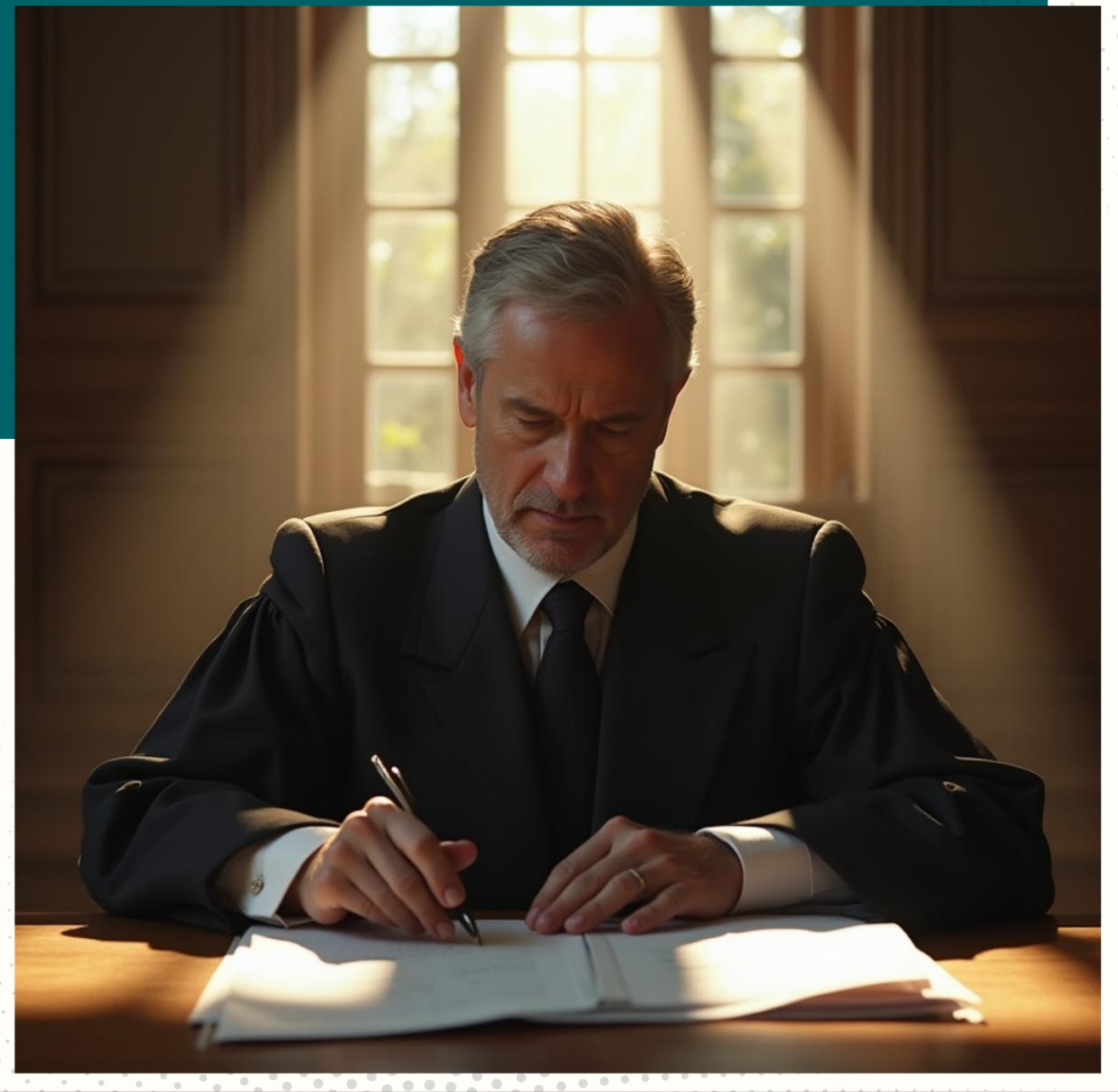
✓ Дії Б. кваліфіковані за ч.2 ст.111 КК як державна зрада, вчинена в умовах воєнного стану та ч.5 ст.111-1 КК України як добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території.

✓ Постановою ВС від 10.03.2026 вирок Рівненського міського суду Рівненської області від 21 червня 2024 в частині засудження Б. за ст.111 ч.2 КК України скасований, а кримінальне провадження в цій частині – закрито.

ПРОБЛЕМИ МОТИВУВАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Постанова ВС від 31.03.2026 провадження №51-1985км25

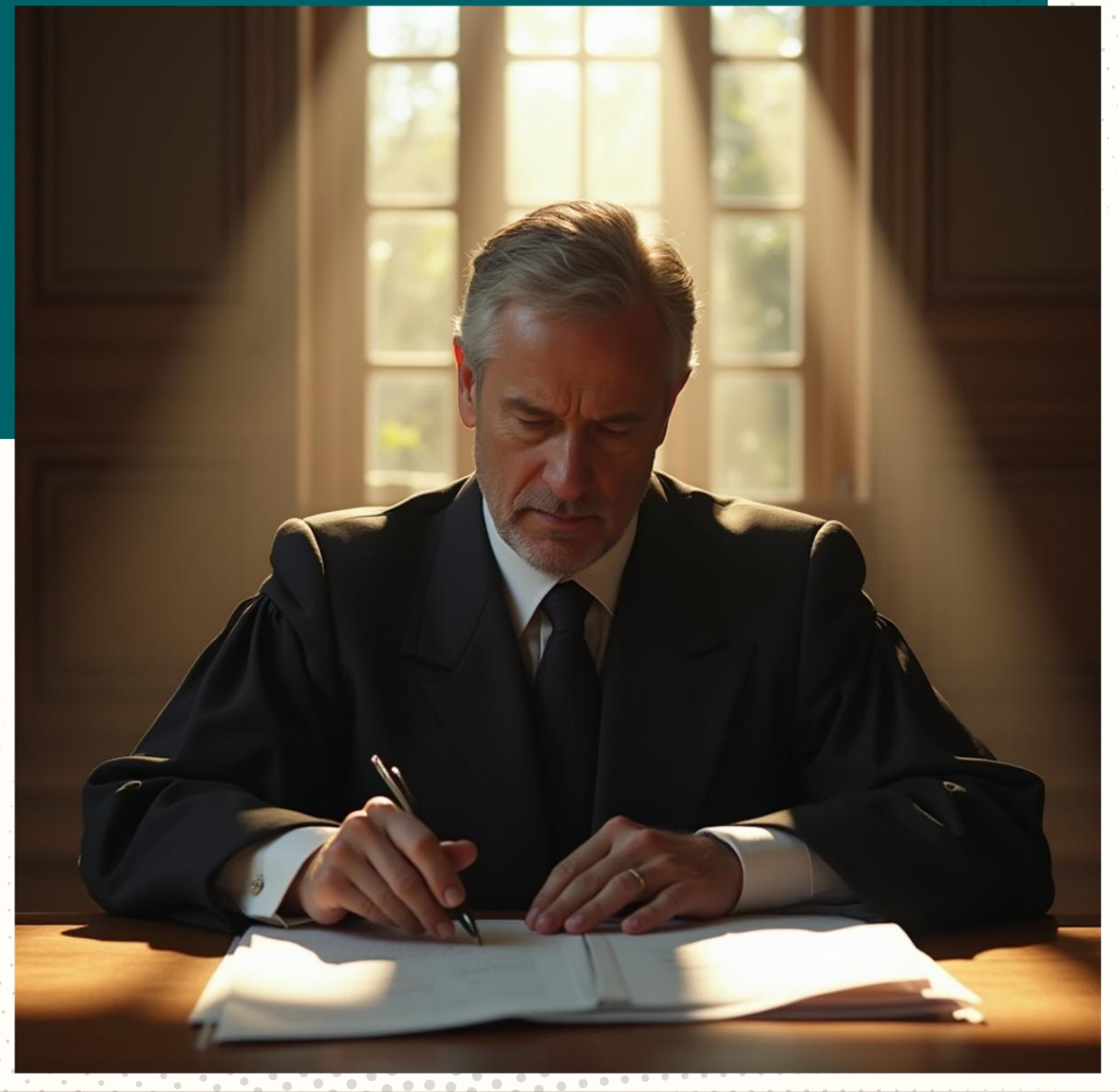

- ✓ Вироком Самарського районного суду м. Дніпропетровська від 04.04.2024 у справі №175/10123/23 гр. С. засуджено за ч. 2 ст. 111КК України – надання представникам іноземної організації допомоги в проведенні підривної діяльності проти України в умовах воєнного стану до покарання у виді довічного позбавлення волі з конфіскацією майна.
- ✓ Суд визнав доведеним, що 27.06.23 в умовах воєнного стану засуджений на виконання вказівок представників іноземної організації передав інформацію про місцеперебування військовослужбовців ЗСУ в м.Краматорську. Того ж дня збройними силами РФ було здійснено ракетний удар по вказаним С. координатам, внаслідок якого загинуло 13 та поранено 64 людини.

ПРОБЛЕМИ МОТИВУВАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Постанова ВС від 31.03.2026 провадження №51-1985км25

- ✓ Свій висновок суд обґрунтував, у тому числі письмовими доказами, у тому числі з електронних джерел: відеозйомкою кафе, військовослужбовців та автомобілів поруч із кафе; відеозаписом наслідків ракетного удару по кафе, які С. переслав військовослужбовцю збройних сил РФ.
- ✓ Суди всіх інстанцій зазначили, що пред'явлене засудженому обвинувачення доведене поза розумним сумнівом. Обираючи вид та розмір покарання суд врахував винятковий ступінь суспільної небезпеки вчиненого злочину проти основ національної безпеки України в умовах воєнного стану та наслідки скоєного у вигляді загибелі та поранення великої кількості людей. Обране покарання у виді довічного позбавлення волі відповідає тяжкості вчиненого правопорушення, особі засудженого, принципам справедливості, співмірності діяння та кари, індивідуалізації покарання.

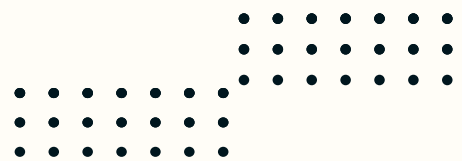
ОЗНАКИ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:

добровільний та свідомий характер — людина повинна мати бажання вступати у співпрацю з представниками окупаційної влади, не діяти під примусом або страхом, а саме прагнути співпрацювати з ними для досягнення спільної усвідомленої мети;

колаборантами можуть бути саме представники місцевого населення, які опинились в окупації внаслідок захоплення території проживання насильницьким незаконним способом та постає вибір моделі подальшої поведінки та взаємодії із загарбниками;

дії колаборанта мають бути спрямовані на заподіяння шкоди державі, громадянином якої він є.

Тобто, проживаючи на окупованій території, представники цивільного населення в будь-якому випадку змушені якимось чином контактувати та взаємодіяти тим чи іншим чином з окупантами, але лише така поведінка, яка шкодить інтересам держави, громадянином якої є особа, підпадає під ознаки колабораційної діяльності.

ПРОБЛЕМИ МОТИВУВАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Справа №516/230/23, провадження № 51-2780 км 25

- ✓ Постановою ВС від 07.04.2026 залишено без зміни вирок Теплодарського міського суду Одеської області від 10.04.2024 відносно Ц., який засуджений за ч.7 ст.111-1 КК.
- ✓ Вироком встановлено, що в травні 2022 гр. Ц. погодився на пропозицію представників спецслужб РФ у м. Херсоні, та добровільно зайняв посаду в правоохоронному органі, який був незаконно створений окупаційною владою на тимчасово окупованій території Херсонської області.

ПРОБЛЕМИ МОТИВУВАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Постанова ВС у справі № 635/2049/22, провадження №51-3531км25 від 07.04.2026

✓ Постановою ВС від 07.04.2026 скасована ухвала Харківського апеляційного суду від 11.06.2025 щодо Б., який засуджений за ч.5 ст.111-1 КК. Суд визнав доведеним, що Б. добровільно зайняв посаду старости у незаконних органах влади на тимчасово окупованій території Харківської області.

! ВС зазначив про необхідність перевірки доводів захисту щодо *добровільності* дій Б. в умовах окупації *поза розумним сумнівом*.

ПРОБЛЕМИ МОТИВУВАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Постанова ВС у справі № 635/2049/22, провадження №51-3531км25 від 07.04.2026

- ✓ «Умови окупації, наявність яких у цьому кримінальному провадженні ніким не заперечуються і не оспорюються, самі по собі, за відсутності фізичного тиску, безумовно свідчать про психологічний тиск на осіб, які опинилися під таким впливом, а тому висновки суду про те, що особа, перебуваючи в них, діяла добровільно, особливо в інтересах окупантів та з метою співпрацювати з ними, вимагають бути доведеними поза розумним сумнівом.
- ✓ При цьому оцінка таких дій особи має бути проведена судом в розрізі можливого застосування положень ст. 39, 40 КК України, які виключають кримінальну протиправність дій особи в умовах крайньої необхідності, фізичного або психологічного тиску, а також із врахуванням положень Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року, яка регулює питання захисту цивільного населення на окупованих територіях, передбачає загальний захист цивільного населення, яке перебуває під владою окупаційної держави, суворо забороняє фізичне чи моральне катування, тілесні покарання, вбивства, взяття заручників, репресії та залякування.

.....

ПРОБЛЕМИ МОТИВУВАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Постанова ВС у справі № 635/2049/22, провадження №51-3531км25 від 07.04.2026

- ✓ За відсутності переконливих доказів вини особи у здійсненні колабораційної діяльності в умовах окупації, особливої уваги набуває ретельна оцінка показань безпосередніх свідків події, суперечності у показаннях яких у кримінальному провадженні апеляційним судом усунуті не були.»

ПРОБЛЕМИ МОТИВУВАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Справа № 642/1023/23, провадження № 51-1951 км 23

- ✓ Постановою ВС від 07.04.2026 скасована ухвала Харківського апеляційного суду від 20.02.2025 та призначений новий розгляд в суді апеляційної інстанції щодо З., яка визнана винуватою у добровільній співпраці з органами окупаційної влади, де займала посаду слідчого.
- 👉 ВС зазначив про необхідність ефективного офіційного розслідування представниками державних органів України заяви особи про те, що вона співпрацювала з окупаційною владою під впливом залякування, фізичного та психологічного тиску, незважаючи на те, що погане поведження приписується представникам окупаційних сил.

Питання дослідження добровільності у співпраці з окупаційною владою неодноразово було предметом дослідження Верховного Суду, який погоджувався з висновками попередніх судів про свідомий і добровільний характер дій осіб, які притягалися до кримінальної відповідальності. Зазначені висновки обґрунтовані доказами, що досліджувалися судами, які не встановили фізичного чи психологічного примусу або умов крайньої необхідності щодо обвинувачених:

- ✓ Справа № 161/15700/24, провадження № 51-2617ск25; :::::
- ✓ Справа № 127/27876/24, провадження № 51-2402ск25; :::::
- ✓ Справа № 161/5208/24, провадження № 51-2118ск25; :::::
- ✓ Справа № 161/15700/24, провадження № 51-2617ск25. :::::

ОКУПАЦІЯ

Окупація (воєнна) – це тимчасове захоплення території однієї держави збройними силами іншої держави і установа військової адміністрації на захопленій території.

РЕЖИМ ВОЄННОЇ ОКУПАЦІЇ РЕГЛАМЕНТУЄТЬСЯ:

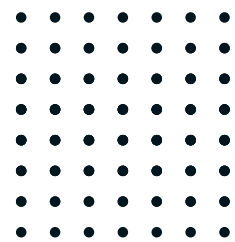
- ✓ Гаагською конвенцією про закони і звичаї суходільної війни 1907 р.
- ✓ Женевськими конвенціями про захист жертв війни 1949 р. і додатковими протоколами 1 і 11 до них 1977 р.

ПОСТАНОВИ ВС ВІД 7.04.2026 р. У СПРАВАХ №
635/2049/22, провадження № 51-3531 км 25 та
№642/1023/23, провадження № 51-1951 км 23

**це необхідність
більш
ретельного
дослідження
доказів**

ЧИ

**крок до
відновного
правосуддя?**

✓ ДЯКУЮ ЗА УВАГУ

